

MADENCİLİĞİMİZİN YASAL SORUNLARI

İsmail ALP»

Özet

1961 Anayasasının güvencesiyle, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan doğal kaynaklarımızdan olan madenlerin yurt yararına en iy biçimde değerlendirilmesini sağlayacak yasal koşulların durumu incelenmiş, tarihsel gelişim, diğer ülkelerin uygulamaları incelenerek, karşılaşılan güçlükler açıklanmıştır. Olması gereken yasa, gerek teknolojinin gelişmesine ve gerekse o günün koşullarına cevap verebilecek biçimde ve Anayasanın öngördüğü esaslara uygun, tek bir kamu idaresinin uygulayacağı temel bir "Yeraltı ve Yerüstü Maden Yasası" na ihtiyaç vardır. Bu yasa idareye Kalkınma Planı hedeflerine ve hatta olağanüstü durumlara uygun hareket edebilme olanağı sağlamalı, aynı zamanda da alındıktan sonra bir daha yerine konması mümkün olmayan bu doğal zenginliğin en iyi değerlendirilmesini kolaylaştırma ve yardım etme, müteşebbisi ürkütmemeye zorunluluğunu da sağlamalıdır.

Summary

It has been indicated here the aspect of legal Conditions that will be proved to use better of resources, whom sovereignty belongs to the Nation, since 1961 with the guarantee of Constitution. It has spoken about the historical development and the foreign application. We are needed a basic code that will be firstly contained constitution's Conditions and also technological progress. This Code must be give a

(*) Maden Yüksek Mühendisi.

large possibility of the suitable application to the Devolopping Plan, it must contain the rules for better using the minerals resources and also the rules that will be with all businesses who would exploited good this resources. This Code must think about the engineer of technical control at mines.

Giriş

Anayasamızın 130 eu maddesi doğal kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu ilkesini benimsemiş ve bir yasa ile bunun düzenleneceğini emretmiştir. Gerçek durum ise bu temel ilkeye uygun değildir. Uygulama değişikliklerle doludur. Konu olarak madenler, Taşocağı maddeleri ve maden suları ele alınacaktır. Mevcut durum, tarihcçe, diğer ülkelerdeki durum incelenecek, olması gereken yasa esasları belirtilecektir.

Mevcut Durum

1954'de yayınlanan ve 1963'de değişikliğe uğrayan 6309 sayılı Maden Kanunu, birinci maddesine aldığı, alüminyum, altın, bakır, civa, çinko, demir, gümüş, krom, kobalt, kurşun, manganez, molibden, nikel ve wolfram gibi metalleri; Agat, kalsedon, kehribar, lületaşı, opal ve oniks gibi kıymetli taşları; Maden kömürü, asfaltit gibi yakıtları; Amyant, barit, bortuzu, flüorit, grafit, kuvarsit, kükürt, manyezit, mika, perlit, pirit, şap ve zımpara gibi endüstriyel hammaddeleri ve fosfor, magnezyum, potasyum, sodyum, stronsiyum tuzlarını (Tuz Kanunu hükümleri saklıdır) kapsamına dahil etmiştir.

Alçı, kalker, her çeşit mermer, gre, granit, tras, lav, bazalt, marn, kil, kaolen, feldispat, bentonit, boya toprağı (okr) ve çömlük toprakları gibi maddeler ise 6 Haziran 1317 (1901) günlü Taşocakları Nizamnamesi'ne bağlıdır.

Maden suları ve kaplıcalar ise gelirleri bakımından özel idarelere bağlı, ancak verilecek hak bakımından hâlâ Maadin Nizamnamesi (26.3.1322) ve 4268 sayılı Kanuna bağlıdır.

Maden Kanununun değişik 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu Kararı ile bazı taş ocağı ruhsatları bu kanun kapsamına alınabilmektedir. Ana hatlarıyla bu maddelerin işletme hak-

kına sahip olabüme koşullan incelenerek uygulamada meslek-
daşlarının karşılaşacakları meselelere ışık tutulacaktır .

Maden Kanununun Esasları

Medenî haklarını kullanabüen gerçek, madencüik yapabü-
ceği sözleşmesinde yazdı tüzel kişilerle, yasalarının yetkili kıl-
dığı kamu kuruluşları veya amme idaresi maden arama ve iş-
letme hakkı alabilir. Maden aranacak saha sabit noktalarla çev-
relenir ve tek şahıs, tek maden için hak alabilir. Arama ruhsatı
iki sene geçerlidir. Arama ruhsatı sahibi işletme hakkı talebinde
üstünlük hakkını haizdir, idare yetenekli olup olmadığını araş-
tıramaz. işletme Şartnamesini düzenleme yetkisi vardır. Yerin-
de kontrol edilmek kaydiyle aramakla maden çıkarılıp çıkarıl-
madığı ve düzenlenen projenin uygun olup olmadığı kontrol et-
tirilir. Bütün masraflar arayıcıya aittir. Sonuç olumlu ise 10-15
yıllık işletme ruhsatı ve 40-99 yıllık işletme imtiyazı verilir, ida-
renin hazırladığı şartnameye yapılan itiraz Danıştay'ca karara
bağlanır. Bütün işletme devresinde idarenin değişiklik yetkisi
yoktur, işletici isteyebilir. Talipten parasal teminat, harç ve
damga vergisi alınarak üânlar yapıldıktan sonra karşılıklı söz-
leşme ve şartnameler imzalanarak işletme hakkı verilir. Bu iş-
lemlerin herhangi birini yerine getirmeyenlerin talepleri redde-
dilir. Genellikle hükümler kesindir. Talip işletme hakkını almak
istememezse buluculuk hakkı saklı kalır. Aksi halde hiç bir hak ala-
maz. Buluculuk hakkı Devlet hakkına esas değerın yüzde yarı-
mıdır. Ayrıca arama masraflarının, cevher satışı ile karşılan-
mayan kısmı ödenir, idare kendiliğinden işletme ruhsatını imti-
yaza dönüştürebilir ve mahlutiyet verebilir, bulunmuş maden sa-
yar.

işletme hakkı alındıktan sonra bir sene içinde sahada faali-
yete başlanması gerekir. Çalışılmaya başlanmaz veya durduru-
lursa altı ay süre tanındıktan sonra çalışmayanların hakkı fesh
edilir. Bu devrede beklenilmeyen durumlar çıkarsa idare faali-
yeti geçici olarak durdurabilir. Hak sahibinin talebi gereklidir.
Yine onun talebiyle hak terkine idare izin verir. Bu devrede bir
maden mühendisinin fennî nezaretçi olarak tayini yapılmalıdır.
Ayrıca mümessü atanır. Üretim değerleri aylık ve yıllık olarak

bildirilir. Yıl sonunda imalât haritası verilir. Bu son şartları yerine getiren ve henüz işletme hakkı almamış olan sahalar için çalışma izni (57. maddeye göre) verilir. Aranan tek ilâve hüküm ilmî ve teknik icaplara uymaktır.

Arama devresinde 2000 tona kadar cevher, Devlet hakkı ödenmek kaydıyla satılabilir. Devlet hakkı ortalama maden fiyatlarınınm %1 ilâ 3'ü oranındadır. Konsantre ve izabe masrafları düşülerek satış fiyatı hesaplanır, ödenmemesi halinde üç katlı olarak alınır.

Maden hakları imtiyaz hakkı hariç miras yoluyla intikal eder. Burada belirli sürede mirasçı birden fazla ise tek şahsı mümessü tayin etme ve ayrıca tek şahsa devretme zorunluğu vardır. Bu devirler noter huzurunda olur. Sadece Limited ve Anonim şirketlere Bakanlar Kurulu Kararıyla verilen imtiyazlı sahalar için miras ana sözleşme ve Ticaret Kanununa göre uygulanır*. Bu haklar yetkili memur huzurunda imzalanan ve yarı harç ödenerek yapılan devirlerle başkalarına geçebilir. İmtiyazların devrine Bakanlar Kurulu, işletme Ruhsatının devrine Bakan izin verir.

Sahipli arazi geçici işgal veya istimlak yoluyla arama ve işletme hakkı sahibine terk edecektir. Arazi sahibinin maden işletme hakkı almasında üstünlüğü yoktur. Madenler arzın mülkiyeti dışındadır. Kara sınırlarına 500 m. mesafede, sahipli bina ve bahçelere 60 m. mesafede, belediye imar sahalarında maden aranmaz ve işletilemez. İzin alınmak suretiyle sahipli bina ve bahçelere ve belediye hudutlarına girilebilir. Kaçak çıkarılan maden hazine malıdır ve suç konusudur.

Kaza tehlike durumlarında idareye bûgi verilir. Kurtarma tedbirleri alma zorunludur. Yetiştirme ücreti ödenerek yabancı ustalar ve uzmanlar çalıştırılabilir. Taşocağı ruhsatı sahipleri madene zarar vermemek kaydıyla çalışabilirler. Maden hakları, ipotek, haciz ve ihtiyatî tedbir, satış yönünden taşınmaz mal hükmündedir. Medenî kanun hükümleri geçerlidir. Ticaret Kanununda ticaret işlemi sayılmıştır.

Aranan veya işletilen madenle karışık olarak başka cins madenler çıkarsa hakkın kapsamına, idarece saptanmak kaydı-

le dahil edilir. Sanayiın hammaddesi ve ihraç konusu olan taş-ocağı maddeleri ruhsat sahiplerinin isteği üzerine, isteğe konu olan saha için Maden Kanunu kapsamına Bakanlar Kurulu Kararıyla alınabilir. Ayrıca Bakanlar Kurulu bir maddeyi genel olarak Maden Kanunu kapsamına alabilir. Burada kıstas ihtilaf- ları önlemektir.

Taş Ocağı Nizamnamesi tikeleri

Günümüzde il özel İdarelerince uygulanan Taşocakları Ni- zamnamesine göre, ruhsat ancak arazi sahibine veya onu rıza edene verilir. Hali arazi için en fazla rüsum ödemeyi kabul eden ruhsat verilir. Yayınladığı tarihten (1901) üç çeyrek asır ge- çen bu Nizamname ülkemizde farklı uygulamalara sebeb olduğun- dan burada daha çok mevcut hükümler açıklanacaktır.

Ocak açmak için, 1/500 ölçekli sınır krokisi, ilerdeki zarar- ların ödeneceğine dair taahhütname ve kefaletname bir dilekçeye bağlı olarak verilir. Bu dilekçe ocağın bağlı olduğu ilçeye verilir. Ocak sahasında kaymakamlık tetkikat yaparak ü daimi encü- meninin onayına sunar. Sahipli arazi için ilmühaber, hah arazi için ruhsat verilir. 5 senelik maktu rüsum alındığı gibi satış fiyatı üzerinden %5 oranında nisbî resim de alınabilir. Üç sene çalış-mayan ruhsatlar düşer. Müddeti dolanlar uzatılır. 25 seneyi aş- mamak üzere ruhsat verilir. 1000 dönüm'den fazla alanlı ruhsat- lar için Bakanlar Kurulu Kararı (eskiden ferman) icabeder. Bu nedenle öler en fazla 1000 dönüm için ruhsat vermektedirler. Danıştay 3. Dairesi 1000 dönümden fazla olanlar için Encü- menlerin yetkisi olduğunu belirtmektedir. Kaçak taşocağı açan- lar için 5-25 Osmanlı lirası ceza alınır.

Sıcak ve Soğuk Sular Hakkında

Madenler için 1954'de 6309 sayılı Kanunla kaldırılan hü- kümlerin çoğu sıcak ve soğuk sularla, kaplıcalar için geçerlidir. 6977 sayılı Kanun bu suların mülkiyetinin devredilebileceğine dair bir hüküm getirmiş ise de Anayasa Mahkemesi bu fıkrayı iptal ettiğinden Maadin Nizamnamesi, 1926 tarihli 927 sayılı ve 1942 tarihli 4268 sayılı Kanun hükümleri geçerlidir. Bu sular

özellikleri itibariyle ikiye ayrılır, önemli olanları Hükümet imtiyaz vermek suretiyle taliplerine ihale eder veya Devlet işletir. Önemsiz olanlar özel İdarelerce işletilir veya işletme ruhsatı verilerek talipleri işletir, özel İdareler işletmek istemediklerini köylere ve belediyelere devredebilir. Burada işletme ruhsatı 5-10 sene süreli, imtiyazlar 60-99 yü sürelidir. İhalede ehliyet aranır. Şartları Hükümet veya özel idare tesbit eder. Saha hududunu Maden Fen Heyeti saptar. Bu sular mekşuf madenler gibi ihale edilir. Onbeş gün ara ile 4 defa resmî ve yerel gazeteyle ilân edilir. Suyu, en iy işletilebilecek olana idare hak verir. 10.10.1S73 günlü Resmî Gazete'de yayınlanan karar da bu sularla ilgilidir.

Maden Yasalarının Tarihsel Geçmişi

İslâm Hukuku, madenleri herkesin yararlanabileceği, yani toplumun malı olanlar ve emek sarfiyle çıkarılan define gibi yeraltında saklı olanlar ki arayıp bulanm malı sayılanlar diye ayırır.

Osmanlılarda her maden için ayrı hükümler uygulanmış ük planda Devlet mülkiyeti bilhassa, harpte kullanılanlar için esas alınarak 1858 tarihine kadar fermanlarla idare edilmiştir. Civar köyler halkı madenci (Küreci) yazılır ve askerlikten, vergüerden muaf tutulurdu. 1858'deki Arazi Kanunu Madenlerin arzin cüz'i olmadığı esasmı getirmiştir. 1866'da ilk Maden Nizamnamesi yayınlanmış ve birkaç defa değişiklik yapıldıktan sonra 1906 (1322) tarihli Nizamname yürürlüğe konmuştur. Cumhuriyet devrinde bir kaç değişiklikle 1942'deki önemli değişiklikle birlikte (4268 sayılı Kanun) 1954'e kadar yürürlükte kalmıştır. Hâlen uygulanana göre tek önemli fark yabancı şahıslar bakımındandır. Bir çok maddeler arasında benzerlik vardır. Bazı hükümleri bugünkü ihtiyaca cevap verecek biçimdedir. Arama ruhsatı vilâyetlerde verilir. Bakanlık imtiyaz işlemlerini yürütür. Fransız Maden Kanunundan yararlanılarak hazırlanan Nizamnameye göre imtiyaz tek maden için verilir. Mahlûliyet tanınır. Çıkarılan maden miktarına ve saha alanına göre vergi alınır.

4268 sayılı Kanun 1942'ye kadar olan uygulamaya göre hazırlandığından uzun süre değiştirilmemiştir. Būhassa devlete

ait mekşuf madenler için önemli hükümler getirmiş, işletmecide ehliyet şartı aramış, özel idarelere, belediye ve köylere bazı madenlerin verilebileceği öngörülmüştür. İşçilere yardım yapılacağı kayıtlıdır.

Petrol 1926'da arama ve işletme hakkı bakımından ayrı kanuna tabi tutulmuştur. Zonguldak Kömür Havzası hakkında da ayrı uygulama sürdürülmüştür. 1829'da bulunan kömür için daha sonra yayınlanan nizamnamelerde hüküm yoktur, özel yönetimi olmuştur. 1940'da Devletçe işletilmesi için kanun yayınlanmıştır. 6309 sayılı Kanun da bağlayıcı hüküm getirmemiştir.

Bu arada 18.1.1940^ yayınlanan Millî Korunma Kanunu, o günlerin koşulları altında madenler için müdahale ve zorunluluk şartları getirmiştir. Buna göre ayrı ayrı şahıslara ait imtiyazlar tek elden işletilebilecek ve çalışanlar izinsiz ayrılamiyacaktı.

Nihayet Maden Şûrası da toplanmak suretiyle 1954 yılında 6309 sayılı Kanun yayınlanmış ve 1963'de değişiklik yapılmıştır. Bu arada 1935 yılında yayınlanan Etibank ve M.T.A. kanunlarını da saymak gerekir. Bunlardan Etibank Kanununa göre Hükümet sermayesine mahsuben mekşuf, metruk madenleri Etibank'a verebilir. M.T.A. dilediği yerde arama yapabilir.

Son 10 yıldır, Maden Kanunu değişmemiş sadece 1967'de Perlit Maden Kanunu kapsamına bir Bakanlar Kurulu kararı ile alınmıştır.

Yeni yasa yayınlanmamışsa da kamu oyunda uzun süre tartışma konusu olmuştur. Maden ve taşocağı ruhsatları arasında temele dayalı bir çok anlaşmazlıklar çıkmışsa da çözüm için Kararname yayınlanmamıştır.

Diğer Ülkelerdeki Durum

1961 yılında yapılan bir incelemeye göre 102 ülkenin Petrol ve Maden Kanunu ayrıdır. Maden Kanunlarına 1783 sayılı İspanyol, 1810 tarihli Fransız ve 1840 tarihli İngiltere Kanunları etki etmiştir. Yunanistan dahil 11 ülkenin Maden Kanunu yoktur. Genellikle taşocağı maddeleri arazi sahibinin diğer madenler

devletindir. Bir çok ülkede prospeksiyon izni alınması şarttır. Arama ruhsatı daha çok geliştirme teknolojik etüt devresidir, işletme hakkı genellikle arayıcıya verilir. Buluculuk hakkı saptanarak ehil taliplere hak verenler de vardır. Madenlerin kirasını kanunlarında belirten ülkeler daha çok az gelişmiş olanlardır. Madenler genellikle gruplara ayrılır, işletme hakkı tek maden veya grup içindir. Parsel sistemi Güney Amerika ülkelerinde uygulanır. Kuzey Amerika'da madenin bulunduğu yer tepe noktası olan daireyle sahalar çevrelenir. Haritayla sınır tesbiti yaygındır. Bölünebilen Mineraller (U, Th) devletin malıdır.

Birçok ülke jeolojik yapısı itibariyle Dünya çapında sahip olduğu madenler için ayrı özel kanunlar yayınlamıştır. Bazı ülkeler maden aramalarına kapalı bölgeler saptamıştır. Burada Hükümetin özel izni ile çalışılabilir. Genellikle Maden Daireleri kontrol görevi yapar ve Devlet adına arama ve teknik yardım işleriyle uğraşır. Yabancılara işletme hakkı veren ülkelerde belirli işçi çalıştırma zorunluluğu konmuştur. Birçok ülke ilk yıllarda vergi bağışıklığı tanır. Arama ve işletme süreleri uzatılabilir. Süreler 15 yıldan az değildir. Arazi sahibine yetki tanıyan ülkeler de vardır. Arazi sahibi bazı ülkelerde ruhsatsız arama yapabilir. Boksit, altın, elmas, kömür, petrol, radyoaktif mineraller, zümrüt, yakut, fosfat devletin sayılır. Burada ölçü o madenin ülkenin ekonomisindeki yeridir. Haiti'de çimento Devlet kuruluşudur. Belirli süre çalışmayanların hakkı geri alınır.

Aksayan Yönler

Burada konu hem idare ve hem de kişiler yönünden ele alınmıştır. Ayrıca meslekdaşlarımızın meseleleri de ortaya konmuştur. Genel anlamda ve özel yönlerde aksayan taraflar vardır.

Genel anlamda madenleri, endüstriyel hammaddeleri ve şifalı suları kapsayan, bütün Türkiye'de aynı biçimde uygulanan bir yasa yoktur. Aynı ayrı Bakanlıkların uyguladığı yasalar, Anayasaya aykırı durumların yaratılmasına yol açmıştır. Bir iniş sal olarak arazisinde kuvarsit bulunan bir kişi ruhsat almada öncelik almazken, kuvars bulunan kişi üstünlük sağlamakta veya diğer bir deyimle, kuvarsit devletin hüküm ve tasarrufu al-

tmada, kuvars özel tasarruf altındadır. Bunun ayırım gerekçesini bulamıyoruz. Aslında ikisi de aynı temele dayanmalıdır.

Yine genel anlamda, maden işletmelerinin çevreyle, ekonomik yöntemlerle ilişkilerini düzenleyen onları denetleyen ve ihtiyaçlarını karşılayan yasa ve kuruluşlar olmaması büyük aksaklıktır. Elinde hiç bir işletme hakkı bulunmayan bir kişinin projesi bir kamu kuruluşunca desteklenmekte, hatta kredi almakta, hak sahibi olup olmadığı araştırılmadığından idare yanıtılmaktadır. Bir bölgede senelerce ormanda çalışılmamakta, diğer yerde kolayca ormana girilebilmektedir. İdare belirli süre için ruhsat vermekle sanki görevini tamamlamaktadır.

Kanun temeli itibariyle bütün madenleri aynı biçimde ve özellikte kabul etmiştir. Bu da genel anlamda bir aksaklıktır. Yatağın teşekkülü, madenin özelliği ve jeolojik yapı göz önüne alınmadan hükümler konmuş süreler tanınmıştır. Bir örnek olarak, Uranyum aramaları için de iki sene, göl suyunda erimiş haldeki tuzlar için de iki sene arama süresi tanınmıştır.

İdare yönünden, Kanunun kalkınma planlarına ve teknolojik şartlar ve günün koşulları karşısında yetki hükümleri taşınamamasından doğmaktadır başlıca aksaklıklar. Enerji sıkıntısı hâd safhada iken iptal edilmiş bir linyit sahası kamu kuruluşlarına ihale edilememekte, Etibank'ın sermayesi azalmadıkça bu gibi haklar verilememektedir. Ayrıca idare şartnamelerde değişiklik yapamamakta ve artan ihtiyaçları karşılayacak tedbirler alınmamaktadır.

Yine idare yönünden tatbikat yetkisi değişik kuruluşlarda olduğundan ihtiyaçları karşılamak ve bir daha yerlerine konması olanaksız yatakların yıkımını önlemek mümkün olamamaktadır, İş Güvenliği Müfettişi görevi olmadığından bu hususta etkili olamamakta ve en basit tedbirlerin alınmasını istememektedir.

Kişüer yönünden, yasanın katı hükümleri kısa bir sürede unutulmuş bir husus yüzünden hakkın iptaliyle karşılaşmakta, konuyu incelemeyen diğer bir kamu kuruluşu çalışmasına engel olmakta, aldığı bir karar ile olanaksız hale getirmektedir. Buna

misal, lisansa tabi tutulan madenler gösterilebilir. Maden Yasası bunun koşullarını getirirse itiraz olamaz. Verilen hakların sağlam temele dayanması, yasayla güvence altına alınması istenen hususlardır. Ancak bu olmadığından idare takdir hakkını kullanarak karar aldığından bağımsız yargı organı da çelişik karar alma, durumunda kalmaktadır.

idarî yargı, bir çok kararında esas aldığı halde, yasa kişinin harcadığı emeği, masrafı, göz önüne almamış, kısa süreler tanımış olması; bu sürelerde unutulmuş genellikle biçime dayalı bir eksiklik yüzünden hakların uzun yıllar sonra geri alınması, bazen genel kural ve prensiplerden hareketle de benzer kararların alınması, madencilik yatırımlarını engelleyici bir aksaklık olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışanlar yönünden yasada sadece yabancılar için parasal yönden olanak veren hüküm hariç, kimsenin düşünülmemesi, 1963 yılında fennî nezaretçilik konusu, yönetmelikle saha sayısının düzenleneceği hükmü üe çözümlenmek istenmiş, ancak on yıla yakın bir sürede kesin şeklini alan yönetmelikle de istenen düzeye ulaşamamıştır. Aranmış koşulların denetimindeki güçlük bir yana, oldukça çapraşık hükümler ne çalışanlara ve ne de işverenlere yarar getirmiştir. Eski aksaklıklar süregelmektedir.

Türk Maden Yasasının tikeleri

Öncelikle yasa Anayasa doğrultusunda, madenleri, taşocağı maddelerini ve sıcak su ve buharları kapsamına alacak biçimde ve temel hükümleri taşıyacak özellikle olmalıdır. Bu gün için ayrı idarelerin yönettiği bu doğal kaynaklar, yurt çapına yayılacak tek örgütün denetiminde olmalı, hakları bu örgüt vermelidir.

Haklar sağlam temele dayalı ve basit işlemlerle, karşılıklı ödev ve sorumlulukları kapsayacak biçimde verilmelidir. Yasa idareye denetim ve toplumsal açıdan yetki vermeli, kaynakları bütünsel olarak iyi değerlendiren, millî gelire katkıda bulunan madencileri destekleme yardımcı olma ve yol gösterme zorunluluğunu da getirmelidir. Hakların geri alınma koşulları açıkça saptanmalı, nitelik ve nicelikleri yasa üe belirlenmelidir. Medenî

Kanunumuza göre taşınmaz mal, Taşocakları Nizamnamesine göre arazi sahibinin malı, Anayasaya göre devletin sayılan bu maddelerle ilgili haklar, kendine özgü biçimde ortaya konmalıdır.

Deri ülkelerin eş yasa ve örgütleri incelenerek, toplumun yönelimi araştırılarak, bilimsel yönden çağm teknik olanaklarından yararlanılarak yasa hazırlanmalıdır. Ekonomik koşullar, jeolojik yapı ve teknoloji ; yasaya dayalı düzenleyici güçler olarak yasaya girmelidir. Geniş kapsamlı yasalar, genellikle değişen koşullara uymamaktadır. Bu nedenle, gereğinde her maden için ayrı bir düzenleme yapmakla ve bu yetki idareye bırakılmakla karşılaşılacak bütün güçlükler çözümlenecektir. Bu durum yeni yasanın en belirgin niteliğidir.

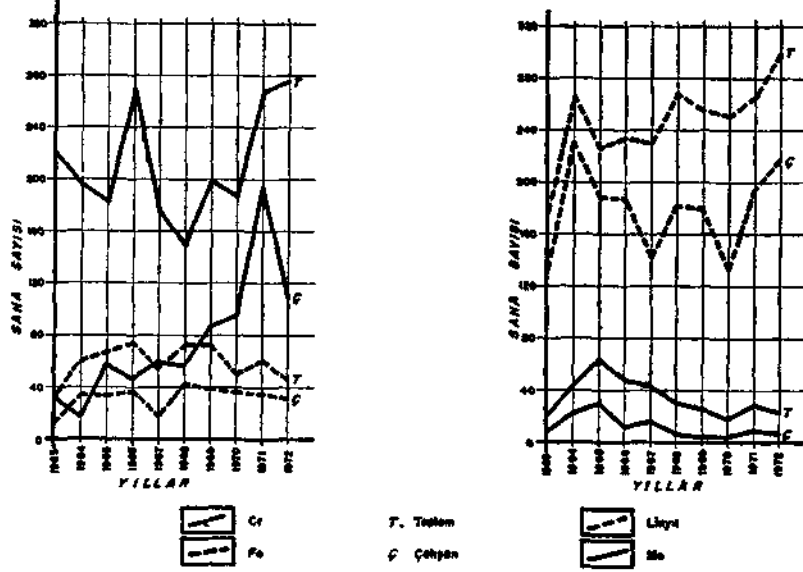
Verilecek hakkın sınırları, süresi ve bütün koşulları idarece saptanmalı uyumsuzluklar başlangıçta çözümlenmelidir. Ülkede küçümsenmeyecek kadar teknik insan gücünün mevcut olduğu ve gücün değerlendirilmesi gerektiği yasa koyucunun ilkelereinden olmalıdır. Her üde bir maden mühendisi görevlendirilebilecek düzeye ulaşılmış ve hatta geçilmiştir. Aramalar teknik denetim altında olmalıdır. Ekonomik koşulların, verilecek haklara ve düzenlenecek yasaya etkisi büyüktür. Son on yüda, 57. maddeye göre veya işletme hakkı olarak çalışan saha sayısı ile toplam saha sayılarının bir grafikte karşılaştırılması bu görüşü doğrular. Buradaki toplam saha sayısı Maden Kanununa göre istatistik bilgileri vermek zorunluğunda olanlar içindir. On yıllık irdeme, alıcısı olan madenlerde çalışan saha sayıları düzenli, olmayanlarda düzensiz olduğu sonucunu vermiştir.

On yıllık sürenin fiat değişimleri de aynı grafiğe işlenince bir paralellik görülecektir. Fiat hareketleri maden kaçakçılığında da önemli bir etkindir.

Yasa bu gerçeği esas almalı ve bu güne kadar Daliye örgütünün bir türlü uygulayamadığı hükümleri kaldırarak, konuyu kökünden çözümlenecek tedbirler getirmelidir. Civar halkın geçimi düşünülerek ve idareye yetkiler vererek, bazı bölgelerde töre halini almış kaçakçılık olayları durdurulup aflörmanların yıkımı önlenebilir. Yasayı uygulayacak, güçlü bölge örgütü ku-

rulman, burada çalışacak teknik elemanlara güvence tanınmalıdır. Fenn' nezaret ve arama mühendislerinin sosyal güvenliği yasayla korunmalı, eski çalışmalarını değerlendirilerek gelecekleri düşünülmelidir. Sigorta açısından bazı mesleklere tanınan kolaylık sağlanmalıdır.

TOPLAM SAHA SAYISI İLE ÇALIŞAN SAHA «RAFİTİ»

Yasa fennî nezaretçinin görev alanını saptamalı, yetkisini belirtmelidir. Kimya Mühendislerine olduğu gibi, Jeoloji ve Metalürji dallarına etkenlik vermelidir. Ayrıca diğer kollarda olduğu gibi meslek kuruluşlarının onay yetkisi, kamu idarelerine verilen belgelerde olmalı, projelerin uygulanabilir düzeyde ve detaylı olması sağlanmalıdır. Aynı yatak için teşvik belgesi almak için, işletme hakkı almak için ayrı proje verilmesi önlenmelidir.

Uygulamada gerçek sıralama tüzük, yönetmelik, genelge, prensip karar ve emir şeklinde olduğu halde; üzülmektedir ki bunun tersi yapıldığından, yani ne kadar iyi ve geniş yasa hazırlanırsa hazırlansın, uygulama emir, genelge, yönetmelik,

tüzük ve yasa sırasında olmaktadır. Bunların birbiri arasında uyum olacağı doğal ve yasaya dayalı olmayan emrin uygulanmayacağı, amirin ikaz edileceği Anayasada belirtilmiş ise de, Maden Yasası her konuyu çözümlenmeye yetecek temel ilkeleri taşır ve uygulamanın şeklini baştan saptarsa bu varsayım kendiliğinden ortadan kalkar.

Ayrıca yasa, teknolojinin geliştiğini, çevrenin doğal kaynakları kendi malı saydığını, madencilik büyük yatırım isteyen ve rekabet alanı geniş bir kesim olduğunu peşinen kabul etmeli; işletme hakkı koşulları saptanırken, haklar geri alınırken kişisel düşüncelere yer bırakılmayacak biçimde kıstaslar taşınmalıdır. Geçerli yasa, en az on yıl süreli bir hak için hiç bir kıstas koymadan yıllık asgari üretim, sermaye ve güvence miktarlarının tesbitini istemekle ve itirazların çözüm yeri olarak Danıştay'ı göstermekle anlaşmazlığı peşinen kabullenmiştir.

Bir çok konuda olduğu gibi, çözüm yeri önce idarede olmalı, işletme şartnamesi esaslarının hangi esaslara göre saptanacağı ana ilkeleriyle yasada belirlenmeli, idare itiraz hakkı tanımak kaydıyla zamanla hükümleri değiştirebilmen, idarî yargı organı uğraştırılmamalıdır. Çevre sağlığı, yabancı ülkelerin ilerlemeleri, aldıkları düzenlemeler yasanın hazırlanmasında üzerinde durulacak konulardandır.

Doğal kaynakların en iyi şekilde kıymetlendirilmesi asıl gayedir. Bunu sağlamak üzere kalkınma plânları esaslarına paralel biçimde uygulanabilecek bir yasa ile, girişimde bulunmak zorunludur. Bu arada mülî gelire katkısı büyük olan endüstriyel hammaddelerden Taşocaklan Nizamnamesi'ne bağlı olanların biran evvel Maden Kanunu kapsamına alınması gerekmektedir. Bir özel idareye birkaç yüzbin lira kazandırmak için mineral yataklarının heder ettirilmesi önlenmelidir.

öte yandan kıt'a sahanlığında hak verilmesi, teknik yönden olanaksız bir Maden Yasası ile de konu çözümlenemez. Özellikle ihraç malı olabilecek sularımız için de günümüzde uygulanan yasaların yeterli olduğu söylenemez. Temel bir yasaya ihtiyaç vardır. Anayasamın da öngördüğü bu yasa biran önce çıkarılmalıdır.

